

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI.

MIEN TOR

LETN. 24
1936-1937
Štev. 7

Vsebina 7. številke:

Prof. Edvard Kocbek, Prepričanje 145 / Ivan Čampa, Kadar srce zacvete... 147 / Janko Mlakar, Spomini 149 / Dr. Silva Trdina, Aleksander Sergjejevič Puškin 153 / Jože Tovornik, Leto 155 / Fred Karen, Večer v Bregovih 155 / Vigilans, Kočevska Slovenija kliče 156 / Fred Karen, Dan v bregovih 158 / M. A., Narayni razvoj 159 / Bazilija Pregelj, Prodajalka 161 / Stupoška, Nova obleka 163 / Peter Erpin, Vtisi iz Beograda 165

OBZORNIK: Nove knjige 166 / Pomenki 167 / Zanke in uganke 168

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. — Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. — Rokopisi se ne vračajo. — Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. — Na upravo se naslavlja vsa naročila in reklamacije.

Mentor izhaja v Ljubljani med šolskim letom vsakega 1. v mesecu. — Izdaja ga Prosvetna zveza v Ljubljani (odg. Vinko Zor, Ljubljana, Sv. Petra cesta 80.) Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. — Tiska tiskarna Tiskovnega društva v Kranju.

Celoletna naročnina za dijake Din 30., za druge in zavode Din 40. Posam. številka Din 4.—. Plačuje se naprej. — Štev. ček. računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. — Naročnina za Italijo: Lit. 10.— za dijake, Lit. 15.— za druge; za Avstrijo: S 4.— za dijake, S 6.— za druge. — Plačuje se po italijanskih, oziroma avstrijskih čekovnih položnicah „Katoliških misijonov“ v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. — Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plačati pa morajo vso naročnino z vse naročene izvide pred izidom šeste številke vsakega letnika.

Naprodaj je v večjem številu II. III. IV. VII. VIII. in IX. letnik Mentorja. Prodaja po 5 dinarjev letnik Zavod sv. Stanislava, Št. Vid nad Ljubljano.

Dr. Ivan Pregelj-

PLEBANUS JOANES

(VIKAR JANEZ)

Roman, ki ga je označila vsa književna ocena za eno najmočnejših in najboljših slovenskih pripovednih del, opremljen z nujnim tolmačem tujih izrazov, glede zgodovinskih in krajevih motivov i. p., naj bi imel

VSAK DIJAK!

Zato je tudi cena za dijake znižana, da si more knjigo vsak nabaviti; stane broširana **Din 7.50.**

TISKOVNO DRUŠTVO V KRANJU r.z.z.o.z.

Prof. EDVARD KOCBEK:

PREPRIČANJE

Dozorevajoči študentje že dolgo ne živite več v nekdanjem tihem časovnem ozadju, v idilični mladosti, odmaknjeni svetovnemu dogajanju, le sami s svojimi knjigami, ljubeznimi in sanjami, stremeči po skladnem delu, marveč živite sredi časa samega, ki vas s svojimi strastmi vedno bolj zasega. Z vsem človeštvom vred stojite na pregibajočih se tleh, kakor vsi ste izpostavljeni življenjski ožini ter nesvobodi, in v marsikom izmed vas se poraja notranji nemir.

Vas, najmlajše, je še posebno hudo prizadelo, saj vam ni vzelo le tiste prijetne in barvite zaklonjenosti starih časov, ampak vam je izigralo vaše osebno življenje, vašo duhovnost, in jo popolnoma izročilo časovni demoniji, ki vse posplošuje in izkvarja. Današnji čas je usmerjen sovražno proti človeku. Vas mlade jemlje tako ostro in na vsej črti v časovno reševanje, da izgubljate sebe in svoje osebne mere. V silovitem spopadu maščevalnih gonov in borbenih idej postajate žrtev nenavadnega zgodovinskega zaleta in npora zavesti, ideologije vas druga za drugo nepravilno zavezujejo in navajajo na področja, kjer je prava življenjska in osebna borba nemogoča: namreč v svet idealističnih norm ali v deterministično življenje.

Res je, da je človek usmerjen proti hierarhiji vrednot, kakor je tudi res, da smo danes bliže človeški resnici, ker razumemo čas, vendar pri vseh teh duhovnih oziroma miselnih procesih zanemarjamo človekovo danost. Človek kot oseba je neodvisno zvezan z bitnostjo, kakor je neodvisno zvezan s časom. Človek je torej predvsem nekaj samosvojega, njegovo bistvo ne pripada popolnoma niti zgodovini, niti bitnosti, najvažnejši je torej človek kot nastajalec, kot neprestan tvorec, kot ustvarjalec svoje vsebine. Ideologij torej ne smemo sprejemati kakor obleko, kakor izdelano opremo in udobno miselnost, kot neko zunanjo človekovo obliko, ampak kot svobodno premišljena, doživljena ter potrjena spoznanja, ki jih z odgovornim prevzemom neprestano oživljamo v sebi in utelešamo svojemu življenju. Današnji evangeliji niso usmerjeni v osebno izpolnjevanje človeških bitij, v njih čim večjo samoniklost, odgovorno dejavnost in sproščeno duhovnost, ampak v mehanično službo miselnosti, ki jih nekdo postavlja

z dejansko ali sugestivno silo. Razosebljanje se širi kakor kuga, razdalja med človekom in človekom je vedno večja. Čim več je sistemov, nauk, teorij in ideologij, tem več je sovraštva.

Prepričanje tako dolgo ni pravilno, dokler ni heroizem, osebna živa odgovornost, volja po ustvarjanju. Največja nevarnost za vas so sestavljeni in postavljeni sistemi, kjer se počutite preveč varno, kjer je vse jasno in kjer ni prostora za nevednost, tveganost in svobodo. Največji greh v spoznavanju pa je zamenjavanje potrebe po resnici s potrebo po gotovosti. Bojte se doktrinarjev, ne bojte pa se rodovitnega nemira, ne bežite pred naporom, ne ogiblajte se nenadnih dolžnosti, ki izvirajo iz človekove bližine, ne ustrašite se sploh nobenega nepredvidenega prevzema resničnosti. Na drugi strani pa ne izginjajte slepo v dinamizmu idej, ki tečejo od vseh strani kakor ognjena lava. Človeka kot osebo ravnotako omejuje in veže popolna predaja časovni ideji in istovetenje z dialektiko časa. Takozvana idejna mistika je večkrat enostransko izrabljena sugestija.

Prvi korak vaše kritičnosti naj bo zaupanje vase. Zaupanje vase pomeni povratek iz anonimnosti v osebnost, iz ozračja nekontroliranih sil, ki nastopajo slovesno, zanosno in preračunano, v območje ustvarjenih, osebno potrjenih prepričanj. Zaupanje vase pomeni potemtakem zaupanje v človeka sploh, spoznavanje njegove edinstvenosti in središčnosti. Priti mora do zopetne trdnosti v človeku, do pomembnega notranjega napredka v smislu čim večjega sproščevanja. To vam bo olajšalo pogled na ideološki svet, zavrnilo boste sleherno prepričanje, ki ne temelji na redu neokrnjenega človekovega bistva.

Potem pa pazite, da boste svoj nazor tudi izpovedovali iz svojega integralnega človeštva. So ljudje, ki vse življenje služijo svojemu nazoru in od prvega dne do smrti nudijo isto dolgočasno podobo. So pristaši iz svojega nagonskega življenja, eni si izbirajo nazor po svoji nravi, drugi po svoji družabni določenosti, tretji ga podedujejo od očeta. Mnogo je zopet takih, ki se usmerjajo po koristnostnih vidikih, tudi tistih ni malo, ki imajo nazor le za svoje razumsko ali čustveno izživiljanje. V vseh teh nazorih,¹⁾ navdušenjih, miselnostih, sistemih in nazorski patetiki človek izginja. To, kar pa še vedno imenujemo človeka, je nesvoboden, zmeden in siromašen individuj.

Zdaj, ko Slovenci čutimo potrebo, da najdemo svojo realistično metodo v vsem svojem življenju in ko se prebujamo v pravo slovensko zavest, je posebno v vas najmlajših potrebno, da narodno delo temelji na pravilni osebni prepričanosti. To pa se bo zgodilo le takrat, če boste svoje svetovne nazore ustvarjali, ne pa jih zunanje sprejemali. Tudi v tem smislu nam je, Slovincem, dovolj nečloveškega življenja.

¹⁾ Za nas katoličane je svetovni nazor bistveno dan od zgoraj, od Očeta luči, ki hoče razsvetliti vsakega človeka, ki pride na svet. Toda radi te danosti evangelija še nismo upravičeni ga samo pasivno in leno sprejeti, ampak nam nalaga dolžnost s celotno svojo osebnostjo prodreti v prepričevalne globine Kristusa in njegove Cerkve, da postanejo v nas meso in kri, da iz njih samostojno zaživimo novo življenje, polno dejavnosti in doživetja najvišjih vrednot. Opomba uredništva.

KADAR SRCE ZACVETE...

Dijaška zgodba.

7.

Silno duševno trpljenje, prečute noči, slaba hrana in preobilica tobaka, vse to je tako oslabilo Vanetovo telo, da niti doma ni mogel priti k sebi: mesto da bi se popravil, je vedno bolj slabel. In nekega dne sredi počitnic je moral leči...

Nihče ni mislil, da je kaj hujšega, in pričakovali so, da bo vstal čimprej. Toda bolezen se kar ni hotela izboljšati. Zadnji dnevi počitnic so potekali in Vaneta je začelo skrbeti, kaj bo, če ne bo mogel pravočasno v šolo.

Morda še več kot on sam, pa je trpela uboga teta, ki se je grozno bala zanj. „Kaj, če je jetičen,“ jo je nenadoma zaskrbelo. Ponovno ga je obiskala in ker ni hotelo biti boljše, je poklicala zdravnika, ki sicer ni mogel ugotoviti drugega kot silno oslabljenje, kar bo kmalu boljše, vendar pa mu je odsvetoval za nekaj mesecev vsak napor, kajti sicer je nevarno, da se ga poloti jetika. —

Tako je ostal Vane še dolgo potem, ko so drugi študentje že zdavnaj odšli v šole, doma, kjer je premišljeval svojo usodo in tuhtal, kar naprej tuhtal...

Vedno znova je razmišljal vse, kar je zadnje leto doživel, in najrajši bi se bil tolkel po glavi. Zdelo se mu je, da je šele zdaj docela doumel Nives: hči bogatega tovarnarja, ki nikdar ne more skriti svojega pokolenja, zraven pa polna krvi in poželjivosti. Zato se je z njim, ki si je drznil dvigniti do nje oči, igračkala in ga tedaj, ko se ga je naveličala, tako kruto ponižala.

In če je še tako iskal opravičila za svoje početje, je vedno prihajal do istega zaključka: ona je kriva, ona, ki je izšla iz „boljše družbe“, ki misli, da se lahko igra z revežem kakor ji drago.

Vedno globlje je ril in nazadnje je prišel v teh razglabljanjih tako daleč, da je obsodil tudi Viljema. Prepričan je bil, da je prav tak kot drugi. Ponižuje ga samo to, da je pohabljen in da je primoran navezovati se na take ljudi, kot je Vane. Saj je pogosto videl, kako ga vsi omalovažujejo, celo oče in mati, najmlajši pri hiši ga lahko udari, ne da bi ga zato kdo kaznoval. Viljem je prav gotovo tudi v Nivinih očeh manj vreden, a ona se je delala, da ga ima rada, samo radi tega, da je mogla biti v Vanetovi družbi in njemu nagajati. Da, Viljem je revež, ker ni sam kriv svoje nesreče, a kljub temu, da je iz boljše družine, mu ni dano stopiti z vso pravico v ono družbo. Tja imajo dostop samo brezhibni ljudje. Sramoto bi jim delal povesod, kamorkoli bi ga vzeli, zato ga puščajo doma, da se zabava s hlapci in z deklami, medtem ko drugi hodijo med ljudi, ki so njim enako vredni. Toda če bi bil Viljem zdrav, bi bil prav tak, kot ostali, to je gotovo.

Edino kar se je zdelo Vanetu čudno, je bilo to, da je mogel biti včasih tako slep in da vsega tega že zdavnaj ni sprevidel. Saj je bilo tako jasno kot na dlani. Le zakaj se ni že v začetku z gnusom obrnil od vsega? Zakaj je moral biti zaljubljenec, ki je v svoji veliki ljubezni videl vse lepo?

Dà, tak je bil nekoč, zdaj pa so se mu odprle oči tako na široko, da mu ni ostala prikrita najmanjša stvarca: vse je videl; kaj, ko bi toliko ne bil! Kar se mu zdelo prej čisto naravno, je bilo zdaj nenadoma vse na glavo postavljeno. In čimbolj si je iskal odgovora, zakaj vse to, tembolj se mu je vsiljevalo prepričanje, da vse samo radi denarja. Dà, denar in Nives sta tista, ki sta ga pripeljala tako daleč, da mora sedaj onemogel ležati in zapravljeti čas. — Tako trdno se je oklenil

Čutil je, kako silno je užaljen. In vse to je moralo na dan, dobiti je moralo zadoščenja. Ni vedel, kako ga bo dobil, toda prepričan je bil, da mora priti. Ni se zavedal, da ni vse tako, kakor si predstavlja. V tem tako silno važnem času ni imel nikogar, ki bi mu bil pokazal pravo pot. Bil je sam...

Nenadoma pa se je zarilo v njegove misli še drugo, važnejše vprašanje: kaj zdaj? — Zdravje se mu je kolikor toliko izboljšalo in moral je nekaj začeti. Na misel so mu hodile najraznovrstnejše odločitve.

Sprva je mislil, da bi ostal doma, obesil šolo na klin in študiral samo stvari, ki se jim je zadnje čase posvetil. A kmalu je spoznal, da bi bilo to nesmiselno. Pustiti šolo, ko je v njej že toliko pretrpel, ne, tega ni hotel. Poleg tega je tudi čutil, da je še mnogo premalo razgledan, da bi bil kos vsem nalogam, ki jih je medlo čutil v svoji duši. Pa tudi teti, ki je že toliko žrtvovala zanj, ni hotel prizadejati vélike boli in sramote, ki bi jo čutila, če bi ga zmerjali z izprijenim študentom.

V premišljevanju, kaj naj naredi, se je slednjič, ko je vse pretuhtal, odločil, da pojde v zavod v malo podeželsko mestoce, kjer bo privatno študiral in polagal na koncu šolskega leta izpite.

Toda kje bo teti jemala, da bo plačevala dokaj veliko mesečnino v zavodu? Če bi mu dala vse do zadnjega, bi bilo morda dovolj, a na to si še misliti ni upal. In vedel je tudi to, da bi ji njena gospa ne izplačala niti najmanjšega ficka, če bi izvedela, da plačuje zanj, ki zdaj ne hodi v šolo. Njena hči je seveda lahko pustila šolo in vse skupaj, a to je zato, ker je gospejina. Vane pa je Lenčkin. Zakaj gospa ne prepove tudi svoji hčeri vsega, kar počenja? Zakaj si lasti pravico posegati v razmere drugih? Zato, ker je ona gospa, Lenčka pa sluginja. In gospa misli, da ima radi tistega denarja, ki ga Lenčki izplača vsak mesec, neomejeno oblast nad njo in njenim nečakom.

Vane je bil prepričan, da je tako, zato je trepetal, kako bosta s teto pripravila gospo do tega, da bo redno plačevala. Poln strahu in negotovosti se je odpeljal v mesto, da bi se z Lenčko zgovoril o vsem, kar ga je težilo.

Lenčki se je zdelo, da ji življenje še nikdar ni potekalo tako pusto in dolgočasno. Celó tedaj, ko je izgubila svoje tri brate, se ni spominjala, da bi ji bilo tako hudo kot zdaj, ko Vaneta ni bilo več pri njej. Če ji ni pisal le nekaj dni, je bila že vsa iz sebe od strahu, da se mu je kaj primerilo. In mu je pisala in ga rotila, da naj ji vendar sporoči, kaj je z njim, zakaj v taki negotovosti ji ni mogoče živeti.

Tako nerada ga je pustila v tuje mesto! Na vse zadnje pa si je mislila, da je božja volja, ker mora iti. Bogvedi, si je dejala, zakaj je to dobro. In potem se je celo veselila, da bo dobil drugo družčino in bo v njej pozabil na žalost in zapuščenost, ki jo je čutil prej. Niti malo se ji ni sanjalo, kaj se je bilo zgodilo pri Mejačevih lansko leto, a slutila je, da nekaj ni v redu. Srce ji je dopovedovalo to in njej srce nikoli ni lagalo. Tako rada bi bila prodrla v to skrivnost, a ni ji bilo dano: ko pa je odšel, si je mislila, da je končno vseeno, če vé ali ne, morda si bo s tem prihranila tudi kako bolešt. —

V teh dneh je še mnogo več kot kdaj prej molila za Vaneta. Skrbelo jo je, kako bo redno plačevala za njene moči skoraj preveliko mesečnino v zavodu. Vedela je, da bi bil Vane dobil zunaj lahko cenejše stanovanje in hrano, toda če

je natančno premislila, je bila le bolj zadovoljna, da je v zavodu, kjer so voditelji profesorji z gimnazije, ki ga imajo vedno pred očmi, da ne more nič slabega početi in je obenem tudi prisiljen, da se uči. Prepričana je bila radi tega, da denar, ki ga s toliko težavo žrtvuje, ne bo vržen v kraj. To jo je tolažilo.

Nikoli ji ni potekal čas tako počasi. Cela večnost se ji je zdela od božiča do velike noči, ko bo spet prišel na počitnice in se bo za nekaj dni oglasil tudi pri njej. O božiču ji je tožil, kako ga omalovažujejo v zavodu, kjer so sinovi samih odličnih staršev, ki lahko redno plačujejo, on pa ne more in mora radi tega marsikatero požreti. Kako jo je bolelo to pripovedovanje! Tako rada bi bila redno plačevala, a ni zmogla. In vedela je že vnaprej, da do konca leta ne bo mogla vzdržati, če si ne bo kje izposodila. Izposojala pa si je tako nerada. Nobena stvar ji ni bila pretežka za Vaneta, a izposojanja se je ogibala, če je le mogla, zakaj dobro je vedela, kako hudo je vračati. „Kaj če zbolim?“ si je mislila.

Tega se je bala, hudo bala. Nič je ne bi moglo bolj zadeti kot to, če bi morala pustiti kje kak neporavnan račun. Toda ko je premišljevala, kaj naj stori, da bi Vanetu ne bilo treba trpeti, je sklenila, da si bo naprtila tudi dolg.

Molila je, da bi ji Bog dal zdravje. Zaupala je v božjo pomoč in to ji je dajalo pogum, da si je upala, kar bi se sicer ne bila nikoli podstopila.

In je trpela, mučenica požrtvovalnosti,

(Dalje.)

JANKO MLAKAR

SPOMINI

Milena.

Nekega večera sem se peljal z gorejskim vlakom v Ljubljano, seveda v gneči. V Kranju jih je pa toliko izstopilo, da sem ostal sam v oddelku. Skozi tanko leseno steno sem slišal hripavo petje, ki je najbrž prihajalo iz pijanega grla. Ko smo vozili v postajo Medvode, je petje utihnilo, zato se je pa pevec sam prizibal skozi vrata ter me pozdravil kot starega znanca.

„Dober večer, gospod katehet! Kaj me ne poznate? Jaz pa vas dobro.“

Ker nimam rad s pijanci opraviti, sem se ga skušal znebiti.

„Če mislite izstopiti, je zadnji čas.“

„Glej ga, hu-hudiča, pa smo že res v Medvo-vodah!“

Ker se je možak preveč motovilil, je vlak potegnil, preden je mogel izstopiti. Tako se je na moje ne preveliko veselje vrnil ter mi sedel prav nasproti.

„Sedaj jo je pa hu-hudič ubral naprej, namesto da bi bil počakal. Pa nič ne de, se bom pa peljal do Medna. Ali se me res ne spominjate? Po-poglejte me natančneje!“

Ker se je možu jezik nekoliko zapletal, sem spoznal, da ga je precej naložil. Bil je velike postave, podolgovatega obraza in že nekoliko plešast. Človek bi mu bil prisodil kakih petdeset let. Blatna obleka je kazala, da se je nekje na cesti nekoliko povaljal, in tudi klobuk je nabrže izgubil, ker je bil gologlav. Bulil je vame s svojimi

pijanimi očmi ter čakal, če ga bom spoznal. Ker sem še vedno molčal, je zopet začel.

„Torej, se me res ne spomnite? Jaz sem tisti Ivan, ki je imel Mileno za svojo punco, saj veste...“

„Vi ste Ivan Ferenčak? Ni mogoče.“

„Pa je mogoče, ker je res. „Nil novi sub sole“¹, ha, ha, ha. Nekaj latinščine sem pa le še rešil. Včasih so mi rekly punce lepi Ivan in so komaj čakale, da sem se kateri nasmejaj, sedaj sem pa baraba. Vsega tega je pa kriv tisti hudič v Poljčah.“

Oprostite, če zakolnem, sem nekoliko preveč pil in zdi se mi, da sem pijan. Kajne, tudi vi mislite, da sem pijan, in tudi tam so mi rekli, da sem. Potem mora že tako biti. Da, vidite, gospod katehet, tudi jaz bi bil lahko f..., pardon, duhoven, pa sem punce imel preveč rad. Tako sem sedaj baraba, pa še pijana. In kdo je kriv temu? Vi ne veste, jaz pa vem. Nihče drugi kakor tista hudičeva kontesa tam v...“

„Kaj pa delate sedaj?“

„Kaj delam, me vprašate. Gotovo mislite, da sem brezposeln, pa nisem. Že od sobote barko vozim, ha, ha, ha. In jo bom še vozil, dokler bo kaj v žepu. In kdo je kriv, da sem baraba, pijanec...“

In sklonil se je k meni, da mi je kar zasmrdelo po vinu in žganju, ter mi položil roke na ramo.

„In kdo je kriv, vas vprašam, kdo? Ali ne tista prekleta...“

Vlak se je začel ustavljati.

„Tako je bo Medno,“ pravim ter se mu skušam izviti.

„Naj bo, magari Šmarna gora! Veste, Milena je bila pa res dobra punca. Tudi vas je rada imela. Vi ste bili njena prva ljubezen, jaz pa druga. Tisti hudič pa tam v Poljčah...“

Mož je bil vedno neprijetnejši. Tu mi pride sprevodnik na pomoč.

„Kaj ste še vedno tu? Že v Medvodah bi bili morali izstopiti! Pustite gospoda v miru, pa hitro ven!“

„Hudič naj izstopi, če hoče, jaz bom pa takrat, kadar se bo meni zdelo. Z gospodom tu sva stara znanca ter se pogovarjava o starih časih. Veste, gospod katehet, če bi bil jaz vas ubogal in tistega črnega hudiča...“

Tu se je vlak ustavil in sprevodnik je zgrabil mojega znanca za ovratnik ter ga iztiral ven. Stopil sem k oknu. Ivan Ferenčak je še stal pred postajo ter gledal za nami, ko smo se odpeljali s postaje. Videl sem ga v svitu luči, kako se je zibal, krilil z rokami ter nekaj kričal; potem je pa izginil v temi —

*

V prvem razredu nisem dolgo poznal vseh otrok. In kako tudi, ko jih je bilo navadno čez šestdeset in drug drugemu podobni kakor dinar dinarju. Mileno sem si pa takoj prvo uro dobro zapomnil. Znala se je že pokrižati in je povedala celo vrsto molitvic. Vsako zgodbo mi je skoraj dobesedno ponovila in mi med razlago ves čas gledala v

¹ Nič ni novega pod soncem.

obraz, da ji ni niti ena beseda ušla. Tako sva postala takoj v prvem razredu prijatelja.

Vseh osem let je ni bilo treba v šoli nikdar opominjati in nikdar je nisem dobil nepripravljen. Neko leto, mislim, da je bilo v četrtem razredu, je bila tri tedne bolna. Ko je prišla v šolo, je hotela biti takoj prvo uro vprašana. Med boleznijo se je prav tako učila, kakor bi bila hodila v šolo. Niti ene lekcije ni izpustila.

Kot posebno nagrado za njeno pridnost sem ji izročil nadzorstvo nad učili za verouk. Prosila me je, da jih je smela nositi po vseh razredih, kjer sem jih rabil. Tako je prišla večkrat pred prvo uro ali pa v odmoru v razred, kjer sem imel verouk, in vprašala, kaj naj pripravi. To so pa takoj opazile bistre oči gospodične Agneze.

Ko sem nekega jutra prišel k voditeljici v pisarno, sem dobil tam tudi gospodični Agnezo in Zemme. Takoj, ko sem vstopil, sem uganil, da so se o meni pogovarjale.

„No, Agneza,“ pravi voditeljica, „pa povej sedaj kar gospodu katehetu, kar imaš na srcu.“

„Zakaj pa ne? Torej gospod katehet, meni se zdi, da je Milena v vas zaljubljena.“

„Zaljubljena?“ se začudim.

„Da, zaljubljena. Vsako jutro, komaj pride v šolo, že dere v razred, v katerem ste vi.“

„Da, vprašaj, katera učila potrebujem, da mi jih prinese, ker sem nji to delo poveril.“

„Pa to je najbrž le „sredstvo do cilja“. Morebiti je pa, gospod katehet, ta ljubezen... obojestranska. Pa ni treba zameriti!“

„Ampak, Agneza,“ jo je opomnila gospodična Zemme nekako ogorčena.

Jaz sem se pa prav prijazno zasmel.

„Seveda, gospodična, da je obojestranska. Milena je moja najboljša učenka, in res ne vem, zakaj je ne bi smel rad imeti. Saj mora vendar med nami in otroki vladati krščanska ljubezen.“

„Da, krščanska ljubezen. Zdi se mi pa, da je Milena za krščansko ljubezen nekoliko prelepa. Torej, gospod katehet, jaz sem vas opozorila.“

In gospodična Agneza se je „odpeljala“ iz pisarne.

„Sedaj je pa srečna, da vas je le nekoliko uščipnila,“ je rekla gospodična Zemme. „Kakor se vidi, še vedno ne more pozabiti, da ste kot dijak delali v mislih zrezke iz njenih debelih rok.“²

„Če bi šlo po njeni volji“, je pristavila voditeljica, „bi ne smela nobena učenka izven verouka z vami govoriti. Saj je tudi našo Jelico obsodila, da se je v vas zagledala.“

Ta pogovor se je vršil v jeseni, ko je Milena hodila v osmi razred. Spomladi sem pa zapazil na nji spremembo, ki je gotovo ni povzročal letni čas. Med razlago pa tudi med spraševanjem sem včasih zapazil, da je z duhom odsotna.

² Lanski Mentor str. 201,

„Milena,“ sem jo vprašal pri neki priliki, „zakaj si včasih v šoli tako zamišljena?“

S temi besedami sem jo spravil v veliko zadrego.

„Saj nisem zamišljena, gospod katehet, res nisem,“ se je hitela zagovarjati.

Toda rdečica, ki ji je v hipu zalila obraz, je govorila nasprotno.

Od takrat se me je ognila, če je le mogla, kakor da bi se me bala. Če je gospodična Agneza to zapazila, je bila gotovo z njo zadovoljna.

Nekega lepega dne — bil je četrtek — sem se sprehajal na Gradu. Ko sem prišel do Regallijevega gaja, sem takoj zvedel, zakaj je bila Milena včasih tako zamišljena.

Pri prvem ovinku mi je namreč prišla nenadoma nasproti Milena, pa ne sama, ampak v družbi nekega fanta. Komaj me je zagledala, se je sunkoma obrnila ter zbežala. Fant je sprva začudeno pogledal krog sebe, zakaj jo je tako urno popihala, potem jo je pa tudi ubral za njo. Kar naenkrat sta mi oba izginila izpred oči.

Mislim, da je bilo iznenadenje na obeh straneh. Vsaj na moji je bilo, pa še veliko in nad vse neprijetno.

Torej, to je moja „najboljša učenka.“ Sedaj se pa zanesi še na koga. Tako nedolžen obraz, pa ti s fantom hodi po Gradu! Zato je včasih tako zamišljena, ko vedno na fanta misli... Od tod njena nervoznost, ko sem jim pred nekaj urami pri ponavljanju katekizma govoril pri četrti točki 434. vprašanja o „nevarnosti predomačega občevanja z osebami drugega spola.“ Jaz sem pa to zadevo še bolj na kratko obdelal, ker sem mislil, da tako pridnim deklicam, kakor je razred gospodične Šerc, ni treba dosti o tem govoriti... Morebiti pa ni samo Milena, ki hodi s fantom, gotovo so še kake druge... Roza je tudi zadnje tedne nekam zamišljena... prav tako tudi Lidija in Michaela. Seveda imajo tudi te fante... Najbrž imata tudi Pija in Justina kako tako znanje. Ko sta pretekli ponedeljek stali na hodniku z Rozo in Lidijo in sem jih vprašal, kaj imajo tako važnega, so bile vse nekam v zadregi. Gotovo so se menile o fantih... No, če bo to Šerc zvedela, ko je tako ponosna na svoj razred, ta bo šele razočarana... Milena, „najboljša učenka“, da pohaja s fantom po Gradu! Kdo bi si to mislil! Človek se z njimi trudi in ubija, da bi jih ohranil verne, pametne in poštene, pa ti takoj zbežlja, če le kakšne hlače zagleda!...

„No, čakaj, Milena, v soboto po uri se pa pomeniva. Ti že pokažem, kaj se pravi s fantom po Gradu hoditi... Pija in druge pa pridejo pozneje na vrsto, kakor hitro jih zasačim. Imel sem jih za pridne, nedolžne in pametne, sedaj pa vidim, da so vse enako neumne. Vsaka začne ob svojem času brenčati, ena prej, druga pa pozneje, samo fanta ji je treba, da ji malo na dušo popiha...“

Tako sem premišljeval in se jezil, ko sem šel ob Grubarjevem kanalu proti domu. Slednjič sem sklenil, da bom četrto točko 434. vprašanja v velikem katekizmu vselej takoj prvič ko ga bom vzel, prav temeljito razložil in obdelal.

(Dalje.)

ALEKSANDER SERGJEJEVIČ PUŠKIN

(Ob stoletnici pesnikove smrti)

A. S. Puškin se je rodil 26. maja 1799 v Moskvi. Kot otrok je bil silno živahen in razposajen. Izprva so ga vzgajali domači francoski učitelji, ki so mu vcepili tudi francoskega duha. Ko je z dvanajstimi leti vstopil v Carskem selu v javni licej, so mu sošolci vzdeli priimek „Francoz“. Tudi njegovi prvi pesniški poizkusi so bili napisani v francoskem jeziku. Kmalu pa je zmagala prirojena ruska narava. V domači hiši med očetovimi znanci in sorodniki, pa tudi med ruskimi součenci, se mu je hitro razvil zdravil ruski čut, ki ga je pospešil še s strastnim čitanjem domačih pisateljev. Kmalu je tudi sam začel pisati po rusko, čeprav se tem prvim delom še močno pozna tuj vpliv.

Za mladega Puškina je bila odločilnega pomena l. 1815 šolska prireditel v liceju, kjer je čital svoje „Spomine o Carskem selu.“ Na prireditvi je bil

tudi pesnik Deržavin, znani voditelj nove ruske književnosti, ki je v mladem pisatelju hitro spoznal umetnika in ga kmalu nato uvedel v krog najboljših pisateljev one dobe. Ta uspeh je Puškina v njegovem stremljenju močno izpodbodel.

Začel je pisateljvati s podvojeno močjo.

L. 1817. je licej dovršil in kmalu nato dobil službo pri ministrtvu v Petrogradu. Vrgel se je v vrtinec velikomestnega življenja, se lahkomišelno predajal mladeniškim razvratom in se navduševal za tedanje svobodomiselnne politične nazore. Pravljijčna pesnitev „Ruslan in Ljudmila“ mu je prinesla slavo in priznanje. Sledile so revolucionarne pesmi in drzni politični epigrami, ki so mu nakopali premestitev v Jekaterinoslav. Kmalu se mu je ponudila prilika, da je odpotoval na Krim in Kavkaz. To potovanje je napravilo na pesnika mogočen vtis in dobilo izraza v številnih, globoko občutenih pesmih.

Ko se je vrnil s Kavkaza, je živel nekaj časa v Kišinjevu v Besarabiji, kjer je nadaljeval nekdanje veseljaško življenje. Zaradi nekega družabnega prestopka so ga zopet premestili. Na poti na novo mesto v Izmail je srečal cigansko tolpo, se ji iz veselja do pustolovščin pridružil in romal z njo nekaj časa iz kraja v kraj. Pozneje se je z uradom preselil v Odeso. Ker se ni razumel

s predstojnikom, so ga 1824 odpustili iz službe in internirali na materinem posestvu v Mihajlovskem.

Bivanje v samotnem kraju južne Rusije je pesnika v vsakem oziru poglobilo. Mnogo je hodil po gorah, stepah in ob morju, se predajal vtisom slikovite pokrajine pa čital in se izobraževal. Zlasti se je navduševal za rimskega pesnika Ovida ter za angleškega romantika Byrona in prvaka svetovne dramatike Shakespeara. Začel pa je prisluškovati tudi zvokom domače narodne pesmi, se poglobljal v narodno zgodovino in našel slednjič samoraslo pot močnega osebnega in pristno ruskega poudarka. Poleg pesmi je pisal v tej dobi čudovite pripovedke, pesniške zgodbe (Kavkaški ujetnik, Cigani, Bakčisarajski vodomet i. dr.) in zgodovinsko dramo „Boris Godunov“.

Po šestih letih pregnanstva se je samote naveličal. Zopet se mu je zahotelo velikomestnega življenja. Ko je 1825, po uporih dekabristov, nastopil vlado novi car Nikolaj, je Puškin nanj napravil prošnjo, nakar ga je ta res rešil pregnanstva in pozval k sebi v Moskvo. Pesnikova delavnost se je zdaj še pospešila. Tedaj je napisal več manjših, globoko psihološko zasnovanih dramatskih prizorov, ki so pravi biseri. (Kameniti gost, Mozart in Salieri in dr.)

L. 1831. se je poročil z osemnajstletno krasotico Natalijo Nikolajevno Gončarovo. Po poroki je šel za nekaj časa z ženo v Carsko selo. Tedaj je nastal epos „Poltava“, ki mu je sledila „Pikova dama“ in prvi ruski zgodovinski roman „Kapestanova hči“. Takrat je končal tudi svoje življenjsko delo, prvi ruski realistični družabni roman „Jevgenij Onjegin“, ki ga je pisal osem let in si z njim postavil najveličastnejši spomenik. Roman je napisan v verzih in predstavlja umotvor, ki je položil temelj novodobni ruski realistični poeziji. Vse njegovo delo je odslej čim dalje bolj zadobivalo realistično demokratsko obliko. Čim dalje pogosteje nastopa odslej v njegovih delih mali človek, uradnik ali celo kmet. Po drugi strani pa se je začel približevati vladnim težnjam in postal glasnik oficialnega patriotizma, kar so mu mnogi šteli v veliko zlo, car pa ga je sprejel v dvorno službo v Petrogradu, a ga izpod cenzure vendar ni izpustil.

V tistem času so se mu znatno poslabšale gmotne razmere. Uradniška plača in honorarji niso zadoščali potrebam njegove žene, ki je ljubila sijaj in razkošje. Očetovo posestvo je bilo prezadolženo. Pridružile so se še policijske in cenzurne neprilike. Ko so se začeli od njega odvracati celo ožji znanci, mu je življenje postalo neznosno. Dolgovi so mu naraščali od dneva v dan in mož, ki nikoli ni opominjal svojih neštevilnih dolžnikov in je imel sam vedno odprte roke za ubogega človeka, ni sedaj našel nikjer nobene zaslombe. Aristokratska družba, ki je vabila njegovo ženo na svoje zabave, kamor jo je res stalno vodil, mu je ob vsaki priliki dala občutiti njegovo revščino in nizko stopnjo. Ko je začel zalezovati njegovo ženo francoski emigrant in carski gardni oficir d'Anthès, je Puškin prejemal anonimna pisma z žaljivimi namigovanji na ženino nezvestobo. Pesnik, ki je bil že po naravi izredno občutljiv in prekomerno razburljiv, tega ni mogel prenesti. Ženi je zaupal, zaradi blatenja svoje družine pa je pozval d'Anthèsa na dvoboj, ki se je vršil 27. januarja 1837. Puškin je dobil smrtno rano in dva dni nato umrl.

Puškinovo ime se je v ruski literaturi pojavilo podobno kakor Prešernovo pri nas. Brez posebnih predhodnikov je ustvaril dela svetovnega slovesa in dosegel višek ruske poezije. To, za čimer so njegovi predniki stremeli, je on dosegel.

Njegovo delo obsega liriko, epiko, dramatiko in prozo. Največ popularnosti si je pridobil kot epik in pripovednik. Najčistejši in najizvirnejši pa je v liriki. Tudi njegova največja epična stvaritev, „Jevgenij Onjegin“, je prežeta z globokim in pristnim lirizmom.

Na čudovit način se je v Puškinovem verzu spojila antična plastika z orijentalno strastjo in severno umirjenostjo. Njegov slog je preprost in nov. Njegove globoko občutene besede ne trpe nobene narejenosti in neiskrenosti. Tudi njegov stih je enostaven pa morda prav zato tako visoko ubran in iskreč.

V njegovih začetnih delih sicer prevladuje še idealistični in lirski značaj, kmalu pa je tedanjo literarno modo premagal in idealiziranje nadomestil z resničnostjo. Nič več ni izbiral zagonetnih, romantičnih junakov in čudežnih sentimentalnih zgodb, tudi navaden predmet mu je bil lep in zanimiv, da ga je opisal. Tako je z vsebino in obliko premagal tedanjo literarno modo in odprl vrata bogati realistični ruski literaturi, ki je kmalu zmagala.

JOŽE TOVORNİK:

LETO:

Pomlad

Spomladi, ko začne vsa zemlja dišati
in ptičke s toplejših se vrnejo krajev,
ko začne zelenje po travnikih gnati,
gozdovi pojo melodijo veselo,
in vse se na novo življenje pripravlja,
takrat sem vesel in upiram
v bodočnost oči.

Jesen

Jeseni, ko pólje dolgove plačuje,
odrasli pospravljajo z njive pridelke,
vsa deca se zrelega sadja raduje,
a kmet, ki mu dobre pijače obeta
vinograd in sadovnjak, hrane pa hrami,
zapoje, ko plačan trud celega leta
ga razveseli.

Poletje.

Poletje mi tudi prinese veselja.
Ko gledam po polju cvetočega žita,
ki mah in plavice okusno krasi ga,
in vidim škrjančka še pod oblaki,
ko gleda na kosce, grabljice, pastirje,
ki vriskajo glasno po pesmici vsaki,
me to veseli.

Zima.

Pozimi pa čas je počitka. Seveda,
še stroj se izrabi in terja mazila
od časa do časa. In kmet torej gleda,
da novih moči si nabere za delo,
ki čaka ga. Drevje, ki hladen ga veter
jesenski rumenega listja obere,
pa nemo stoji.

FRED KAREN:

VEČER V BREGOVIIH

Iz hiš v nebo se dim suklja,
dremotna ptica frfota v vejevju,
tema noči lovi se v suhem drevju,
oko očesu tiho se smehlja.

Dekle zapira svetu zdaj vsa vrata,
ko skoz nje stopil je popotnik truden,
otepel prah si in obstal začuden,
kot človek, ki ga preseneti duša zlata.

KOČEVSKA SLOVENIJA KLIČE

Vsako leto enkrat se, ob obletnicah, navdušujemo za naši izgubljeni slovenski deželi Koroško in Primorsko. Vsako leto nas te proslave prepričajo, da lahko čez vse to ozemlje naredimo križ. Govorniki pač pokažejo, kaj delajo vse tujci, ne omenijo pa niti malo, kaj naj storimo mi, ko z bobnečimi frazami nikomur nič ne koristimo. In vendar! Dolžni smo ljubiti svoj narod, dolžni smo zanj delati, Seveda pa ni treba, da se učimo delati za naš narod za mejami, kamor ne moremo. Istega dela, idealnega in mnogo obetajočega, imamo dovolj v svobodni Sloveniji. Imamo lep, krasen de! Slovenije, kjer se nam relativno ne ponemči nič manj Slovencev kot na Koroškem in več kot se jih poštalijanči na Primorskem. To je kočevska Slovenija.

Kje je to ozemlje, ki je narodno mešano? Kako veliko je? Narodno mešana kočevska Slovenija obsega skoro ves sodni okraj Kočevje (razen sedanje velike občine Fare), občini Drago in Travo, ki sta danes vključeni v okraj Čabar (vendar obe občini le deloma), Grčarice v občini Dolenja vas pri Ribnici; 5 mešanih vasi ob robu Belokrajine poleg cele župnije Planine v črnomeljskem okraju ter celo veliko občino Čemošnjice v novomeškem okraju. Vse to ozemlje obsega 18 župnij in eno izpostavo ter ima 36 šolskih okolišev, ki so vsaj deloma mešani. To ozemlje se skoro dotika Kolpe in Čebranke, seže skoro do Notranjske, pride do vrhov nad Krko in doseže belokrajinsko železnico. Dovolj veliko ozemlje, da Slovenci v njem lahko delamo za svoj narod, ki je tu v svobodni Sloveniji — tlačen!

Toda ali moremo to ozemlje imenovati Slovenijo? Kdor je sploh kdaj kaj slišal o „Kočevskem“, je najprej zvedel to, da so to ozemlje poselili Ortenburžani z nekimi frankovsko-turinškimi uporniki in so se tedaj obrnili na oglejskega patriarha s prošnjo, da naj ustanovi v tem, dotlej „neobljudenem“ gozdovju (*nemora seu silvae incultae*) nekaj novih župnij. Kdor je doma iz sosednega slovenskega ozemlja, ve še to, da se to ozemlje in njega prebivalci ne vrednotijo prav visoko že v domačih narodnih pregovorih („grd kot kočevski greh“, „privadil se boš kot Kočevar pekla“). S tem je zanimanje za to ozemlje opravljeno, kot za kako pokrajino v Afriki, kjer ni Slovencev.

Ali je to naziranje pravilno? Ali je bilo to ozemlje res „*nemora seu silvae incultae*“ pred prihodom „nemških upornikov“? Že površen pogled v sedanje ozemlje nam pove, da to ni resnica. Neobljudena je pač bila večinoma sedanja glavna kotanja mesta Kočevje in okolice, ker je bila silno močvirna, kot je deloma bila še pred kratkim. V močvirje slovenski kmet ni hotel! Ker je bilo to ozemlje najbližje sedežu Ortenburžanov — Ribnici, so po tem cenili vse to ozemlje, še nekoliko podčrtano, da so lahko dobili nove župnije. Vse drugo ozemlje (in deloma tudi to) je bilo že naseljeno, čeprav bolj redko. Vse to ozemlje je imelo ime Hočevje ali Kočevje (po hojah ali po kočah) in mesto, ki je nastalo l. 1471. tu sredi Mooswalda — hočevsko mesto. Da so bila druga ozemlja naseljena še pred prihodom Nemcev, pričaje stara krajevna imena Borovec, Reka, Gotenica, Braga, Morava, Log (Stari, Mali), Polom, Vrbovec, Seč, Trnovec, Grintovec itd. Za marsikatera izmed njih sploh ni nobenega nemškega imena, drugim dajejo domačini (Kočevarji) spačeno slovensko ime (Borovec — Uorobitz, Trnovec — Trinovic, itd.) medtem ko sta jim uradna Avstrija in Auersperg dala uradna nemška imena kot drugim krajem v Sloveniji. — Gotovo je, da so v vseh teh krajih (in to je velika večina!) bivali Slovenci že pred prihodom Kočevarjev;

kasnejše še nove kraje so pa ustanovili skupno stari Slovenci in novi doseljenci. Isto pričajo tudi priimki na Kočevskem. Danes je vsaj 75% slovenskih priimkov, čeprav jih je več že izumrlo (a so prišli novi). Če pogledamo najstarejši seznam priimkov (iz l. 1574.) vidimo, da so ti priimki sorodni v veliki meri onim, ki jih najdemo na Primorskem in Notranjskem: prišli so na Kočevsko z juga, od doline reke Kolpe, ki so jo že več stoletij prej kolonizirali s slovenskimi naseljenci — Primorci — oglejski patriarhi. Več teh priimkov je že izumrlo. Ni pa dvoma, da so zemljiški gospodje (Auerspergi zlasti) ponemčili mnogo slovenskih priimkov (n. pr. v Starem logu dvojni priimek Miše — Mausser, po ljudskih trditvah tudi Hönigsmann prvotno Meden ali Medec — Meditz, ki jih je še danes vse polno — zadnjih — na Kočevskem).

Seveda so zemljiški gospodje (graščaki) protežirali nemške naseljence in nemški jezik in so se tako Slovenci pod pritiskom polagoma ponemčili. Vendar pa se zdi, da v vsej sedanji veliki občini Koč. Reki (koč. Rjēge, nem. Rieg) vsaj še 200 let po naselitvi Nemcev ni še izumrla slovenska beseda, za dolino Čemošnjic je pa splošno znano, da je bila še pred dobrim stoletjem dvojezična. Tako je le polagoma umiral slovenski jezik. Skoro edino, kar so novi nemški naseljenci ohranili iz svoje domovine (ki pa je bila tudi Bavarska, ne samo Turingija) je narečje. Vse ostalo so prevzeli od Slovencev: narodno nošo, narodne običaje in narodne pesmi, ki so jih (deloma) prestavili v svoj jezik. Sicer so pa do hitlerjanstva v večini ozemlja (koder so peli), peli večinoma slovenske pesmi. V cerkvi še danes pojejo samo prestavljene slovenske pesmi. Vsa kočevska kultura je slovenska. Šele od 1880—90 je hotela vtisniti Avstrija nemški pečat tej pokrajini. Od tedaj jih je šele šola začela učiti nemškega občevalnega jezika. Prej so izven domače vasi kot „Kranjci“ govorili „kranjski“ jezik, ki so se ga hodili nalašč učiti v slovenske vasi. Kočevščina je bila le hišni občevalni jezik, ki so se ga sicer sramovali.

Tako je bilo v zgodovini — kako je sedaj?

Po letu 1880 se je začelo nasilno ponemčevanje; znak, da je bil tudi že kočevarski dialekt (sicer pomešan z mnogimi slovenskimi besedami) v nevarnosti, zakaj vedno bolj je začel prodirati na Kočevsko slovenski element. Vzroki zato so bili zlasti v tem, da Kočevar nikoli zemlje ni ljubil, ampak jo je obdeloval le prisiljen po graščaku. Takoj, ko je bil prost tlake, se je z dušo in telesom vdal „kšeftu“, za katerega je že prej imel nekatere privilegije (krošnjarjenje z južnim sadjem itd). Vedno bolj so odhajali Kočevarji zdoma po celi Avstriji, Nemčiji in končno v — Ameriko. Že l. 1880. in 1890. sta pokazali ljudski štetji velike odstotke Slovencev v obmejnih kočevskih vaseh. To niso bili več stari Slovenci, ker so se ti že prilagodili okolju in se priznavali za „Kočevarje“, čeprav so še dobro obvladali oba jezika. „Kočevar“ pred l. 1880 (in 1890.) še ni značil opredelitve po jeziku, ampak le onega, ki je rojen na Kočevskem. Iz te postavke pa se je začelo tudi ponemčevanje novodošlih Slovencev. Pri ljudskih štetjih l. 1900. in naprej (ponekod že 1890.) so že zahtevali, da se narodnost vpiše nemška vsakemu, ki je bil rojen na Kočevskem, češ, da je tak Kočevar (stari teritorijalen pojem) — Kočevar pa je vsak Nemec. Obenem pa so v Kočevarjih po šulferajnskih šolah vzbudili zavest pripadnosti k nemškemu narodu. In tako vidimo celo vrsto slovenskih hiš, kjer doma govore slovenski, pa se priznavajo za Nemce, ali jih vsaj uradno tako štejejo. Slovenci se svojega jezika ob vednem sramotanju nemške propagande začno sramovati, začno govoriti v hiši po kočevsko (zlasti vse

mešane družine), v šolah se nauče pa nemški. Tako je n. pr. župnija Draga štela l. 1892. — 1250 Slovencev in 250 Nemcev, l. 1910. pa 790 Nemcev in 620 Slovencev. Podobno, čeprav ne tako hudo, je bilo drugod. Kljub stalnemu izseljevanju starih Kočevarjev in doseljevanju Slovencev je bilo po več krajih manj Slovencev l. 1910. kot pa 1880. (in 1890.). V Jugoslaviji se je ponekod pokazalo v prvih letih nekoliko zboljšanje. Toda nihče se ni zmenil za ta del Slovenije in kmalu je postalo še slabše kot prej. Ob nastopu novega kurza v rajhu so začeli nemški agitatorji poplavljati kočevsko ozemlje, imeli so in še imajo tečaje tu in v Nemčiji, kamor povabijo vsako leto nad 500 najinteligentnejših mladih mož, fantov in deklet v „krošnjarjenje“, — na razne rasne tečaje. Najagilnejši med temi so oni, ki so čisto ali deloma slovenske krvi. Zato ni čudno, da so slovenski otroci do lanskega leta povsod polnili in v precejšnjem delu še zdaj polnijo nemške razrede. — Hvala Bogu, se počasi razmere obračajo na bolje in upanje je, da rešimo še marsikak del slovenskega narodnega telesa na Kočevskem s praviim, navdušenim delom.

Pri tem delu dijakom ne gre najmanjša vloga. Poglejmo samo, kaj so storili nemški dijaki v zadnjih 5 letih! Pod vodstvom svojih vzgojiteljev so organizirali letna taborjenja skupaj z domačimi fanti (zlasti dijaki), obiskovali posamezne kočevske vasi, učili s svojim zgledom (pa tudi naravnost nalašč) po vaseh nemške pesmi (ki jih prej ni nihče znal), pogosto naši državi sovražne, v naši državi!! Oni so organizirali krošnjarjenje v Nemčiji, oni so po vaseh izbrali fante in dekleta za tečaje doma in v Nemčiji. Niso se ustavili samo na najlepših krajih mešanega ozemlja, šli so tudi v najbolj razdrapane vasi. Gotovo je, da pozna nekaj stotin nemških rajhovskih dijakov in akademikov celo kočevsko ozemlje, in sicer zaznamovano kot prehod do morja. Dejstvo je, da so ti dijaki in krošnjarji (ki so šli s pomočjo njih v Nemčijo) ustvarili prepričanje v zadnji kočevski vasi, da jih rajhovci že odrešijo!

Mi pa? Naši dijaki in akademiki pogosto ne vedo več kot za mesto Kočevje. Kočevsko ozemlje pozna komaj deseterica (?) slovenskih dijakov. Nemci hodijo gledat „kočevsko Švico“ v okolici Borovca (ki je že večinoma slovenska, čeprav se noben Slovenec zanjo ne briga). Oni hodijo gledat krasno dolino Čabranke in Kolpe, kjer je sicer 400 hrv. letoviščarjev, a skoro nobenega Slovenca. Nemci poznajo krasne kočevske planinske predele, Slovenci nimamo niti na najvažnejše vrhove — markacij.

Ali je potem čudno, če se razni gospodje norčujejo iz slovenščine, če v matrikah namenoma pačijo slovenska imena (Žagar — Schager, Lužar — Luscher, Eržen — Erschen itd. brez konca), če v župnijah, kjer so Slovenci že v večini, ni niti ene slovenske besede v cerkvi!

Dokler nismo zmožni ohraniti svojega rodu tu, kjer smo mi gospodarji, kako ga bomo v tujini?

FRED KAREN:

DAN V BREGOVIIH

Z vetrom drevesce šibi se, ravna,
na vejah se ivje sneženo blesti,
roka po strunah donečih drhti,
oblaček pod nebom samotn vesla.

Sonce obseva kamnite bregove,
rože na oknih cvetijo kot prej,
ivje se belo osiplje raz vej,
in tiha se misel zapira v domove.

NARAVNI RAZVOJ

V sedmi sedijo letos sami učenjaki. Kako bi ne bili! Poleg drugih učenih opravil obdelujejo tudi zemljo in vse, kar je z njo v zvezi — zdaj so pri ognjenikih —, ugibljejo dalje o postanku in razvoju človeka in vse to jim podaja priznana učenjakinja gospa Ožbaltova ali vulgo Kokoška.

Pred njeno uro je bilo. Pa je Nacetu, ki se je bahal, da ima v ustih perpetuum mobile, prišla pametna misel. Prihodnjo uro bo etnologija. Gospa profesorica bo izpraševala o človeškem rodu. Dobro bi bilo, da o tem razred skupno ponovi, ker se doma gotovo niso kaj prida učili.

Nace se je zavedal, da je za voditelja pri ponavljanju sam najpripravnější: ima perpetuum mobile, v domišljiji prekaša celo Kokoško za mnogo, korajže mu tudi ne manjka in tovariši ga radi poslušajo. Zato je brž poslal reditelje na stražo pred vrata, stopil k tabli, si popravil kravato, pozval tovariše k posluhu in začel:

„V začetku je bila zemlja. Kdaj? Zakaj? Ne vemo. Bila je pač. Na tej zemlji ni bilo življenja. Pa se je kar na lepem med prahom znašel „solum motum“. Odkod je prišel? Ne vemo dobro. Znanost takrat še ni bila razvita. Domnevajo pa, da je ta „solum motum“ morda padel iz vsemirja, morda ga je prinesel veter, morda se je zaredil tam med prahom, kakor se včasih molj zaredi v volni ali uš v nesnagi. Razvijal se je in množil najbrž z deljenjem. Množil se je in delil, delil se je in množil, v nekaj dneh jih je bila že neizmerna množica. Vsi pa s svojo obliko niso bili zadovoljni. V možganih se jim je pojavilo nekaj takega, kar bi lahko smatrali za predhodnika današnjega napuha. To ni bilo nič hudega, ker se takrat po šolah še niso učili, da je napuh prvi naglavni greh.

Nezadovoljneži so se razšli na vse konce in se razvijali po svoje, vsak si je izmislil kaj novega: ta je pustil, da so se mu povečali možgani, se podaljšali v mozeg in se končali šele v konjskem repu, drugi je izvolil pognati kako nogo, nekateri so se preščipnili v glavo, oprsje in zadek, drugi so se dali razrezati na še manjše dele-obročke, tretji so si izmislili dlako, četrti so se pokrili s perjem, peti so nategnili vratove, šesti so si podaljšali ali kako drugače preonegavili jezik, sedmi so si pri kaki branjevki nabavili peroti, osmi so si omislili rep, dolg in košat, deveti so si izmislili dolge zobe, deseti lične hišice, enajsti kaj drugega in dvanajsti spet kaj drugega — in tako naprej, naprej in naprej — drug drugemu niso hoteli biti prav nič podobni — nastal je pravi Babilon in od tam so se razkropile po vsem svetu bolj ali manj pametne, večje ali manjše, daljše ali krajše živali. Poleg bolh, uši, stenic, komarjev in klopotov so prišli iz tega Babilona tudi še sloni, kiti, krokodili, nosorogi in žirafe; razen prascev in krav in medvedov in psov in mačk seveda tudi še vse drugo, kar leze in gre, tako na primer slavni, Višnji gori prikljenjeni polž; potem tisti kozel, ki je čez plot županovo zelje gledal in je bil zato po lastni senci tepen; ribniški osel je gotovo tudi že takrat pririgal v Ribnico.

Le najbolj „kunštne“ živali še ni bilo. Ta se je v tistih časih šele začela razvijati iz opic, ki so edine v vsem stvarstvu hodile včasih po dveh (ptiči so takrat najbrž še po štirih). To se je zgodilo tam v Aziji nekje. Opice so prej živele le na drevju. Tam so plezale, si iskale živež in sempatja za šalo tudi kako pametno rekle in se potem smejale na žive in mrtve. Pozneje pa so se drevja naveličale in se privadile življenju na tleh. Repa niso več potrebovale, zato je odpadel; da so izgubile dlako, so se drgnile ob skalah. Le kjer se niso mogle

odrgniti, so jim kocine ostale. Tako je nastala nova vrsta živali, ki se je pred mrazom zavarovala z obleko in ki so jih začeli imenovati v ednini „človek“, v dvojini „človeka“ in v množini „ljudje“.

Če pa primerjamo današnjega človeka opicam, se nam mora zbuditi misel, da človek ni nastal le iz opice, da je prav tako lahko potomec kakih drugih živali. Čisto lahko se je človek razvil recimo iz psa — samo temeljitejša metamorfoza je zadostovala! Prav tako je lahko nastal iz žirafe, slona, kozla, vola, osla; da, tudi iz metulja: nič drugega ni bilo treba, kot da se je gosenica zabubila in da je iz hube zlezal človek, pa je bil človek razvit! Prav gotovo se je kak človek razvil iz že prej omenjenega polža, ki so ga pozneje Višnjani pevcem za pegaza prodali.“

Nace se je zadovoljno nasmehnil ob tem cvetu svoje domišljije in pomežiknil na Jožeta tam v prvi klopi, ki se ga pegaz tako srdito brani in ga kar noče nositi na svojem hrbtu. Ker pa njegova domišljija še ni bila izčrpana, je nadaljeval:

„Ko je bil človek prvič sit, je zapel prvo pesem. To je moralo biti že zelo zgodaj, vsekakor prej, kakor pa je začel govoriti. Govor je iznašel razmeroma pozno. Najprej je začel posnemati glasove svojih prednikov, če jih ni že od rojstva znal. Sempatja je torej izustil kak i-a ali muu ali kaj podobnega. Priznati je pač treba, da smo o tem zelo slabo poučeni. Glasovi so sicer še ohranjeni — v Butalih so baje izkopali nekaj tipičnih primerov, dali so jih v špirit in shranili na ondotnem gnojišču, da se špirit in glasovi v njem ne navzamejo kakega smradu —, a gotovo so jih do danes izkopali še vse pre malo, da bi mogli natančno ugotoviti prvotni govor človeka. Morda se bo to posrečilo, ko homo imeli več virov na razpolago. Kakor veste, se zvok zelo počasi razširja. Prav v tehle dneh se glasovi naših pradedov bližajo najbolj oddaljenim zvezdam. Ljudje, ki so se izselili na te zvezde, bodo zvoke gotovo ujeli in shranili v špirit. Ker tam gori špirta ne znajo pridobivati, ga jim je poslalo naše mesto kar po telefonu. V špirtu spravljene zvoke bodo potem poslali sem dol na Luno, kjer se je zbralo že precej profesorjev — po najnovejših poročilih sta dva cestna pometalca že stoo odstotno navzoča —, da bodo ves špirit spuščali skozi svoja usta.

Pisanih virov pa sploh ni. Takrat je bila samo oslovska abeceda, ki smo mi njeno zadnjo črko iz velikega spoštovanja do nje prevzeli za prvo. Toda tudi v oslovski abecedi pisanega vira ni. Navezani smo torej zgolj na fantazijo — in ta je pri nekaterih ljudeh zelo, zelo bujna.

Po prej opisanih dejstvih se je človek le toliko še izpopolnil, da je tak, kot je sosed vsakogar med vami. Tega izpopolnjevanja ne bom pred vami opisoval, ker imam vse važnejšo stvar na jeziku. Razgrnil bom pred vami bodočnost človeškega rodu.

Mesto nog bo človek dobil kolo. Kolena se bodo zblížala in zrasla v os. Na osi se bo tvorilo kolo. Z njim se bo človek premikal zelo hitro. Da bo telo ostajalo v ravnotežju, mu bodo zrasla krila. Jaz sem zadnjič prav različno čutil, da mi je na lopaticah nekaj poganjalo — kaj bi moglo biti drugega kot krila? Po tolikem napredku bo človek že tako moder in popoln, da glave sploh ne bo več potreboval. In verjemite mi, da se mi zdi, da sem včeraj že brez glave nekoga videl. —“

Nace je hitel, da je beseda pobijala besedo. Hotel je namreč še do zvonjenja razviti človeka v bogzna kakšno pošast, usoda pa mu je ukrenila drugače.

Potresni sunki iz razreda so že prej večkrat prekinili človeški razvoj, ob človeku brez glave pa je na evropski celinii poleg Vezuvovih začelo delovati še štirideset kraterjev. Iz sebe sicer niso bruhalo lave, pač pa take glasove, da je Kokoška bogve odkod takoj prineslo k izbruhu. Niti reditelji, ki so stražili, niso mogli preprečiti nesreče! Kokoška si je na lastne oči zastonj ogledala izbruh vulkanov kar sredi domačega mesta. Saj to bi še ne bilo tako strašno! A gospa Kokoška je o pojavu poročala gospodu razredniku. To je pa seveda hujše!

Naceta pri preiskavi nihče ni izdal. Nedovoljeni izbruh je bil pač posledica naravnega razvoja, so dejali. A tudi razrednik ni bil tiho. Ukore so dobili vsi trije reditelji, „ker niso izvrševali svojih dolžnosti“.

BAZILIIJA PREGELJ:

PRODAJALKA

Bila je drobno, mlado dekle, najmanjša prodajalka v veliki knjigarni. Dan za dnem se je izgubljala med ogromnimi policami knjig. Opravljala je le neznatna dela, nosila starejšim uslužbencem razne predmete in zavijala kupcem knjige. Znala je delači čudno lepe zanke pri zavitkih in se pri vsakem posebej veselila barvasfih vrvic. Vsako soboto zvečer, ko je bilo v trgovini že vse pospravljeno in urejeno, se je napačila prosit glavno prodajalko, starejšo žensko v temnomodrem svilenem predpasniku — njen je bil črn, iz tenke, slabe tkanine — da bi si smela izbrati kako knjigo čez nedeljo. Prodajalka se je nasmehnila, morda iz usmiljenja do drobne, grde deklice z navdušenimi očmi, morda v spominu na svojo mladost.

„Le vzemi, a pazi, da je kaj ne poškoduješ!“

Dekle se je vesela poklonilo in odhitelo med police. Prva, druga, tretja, četrta vrsta; prav na vrhu so bile knjige, ki jih je ona prebirala. Bile so knjige v rdečih, modrih, zelenih platnicah in na njih so bile slike kar preveč ljubkih dekliških obrazov s temnimi ali kot žito svetlimi in kodrastimi lasmi. Te knjige so bajale o dobrih, lepih ljudeh, ki so bili bogati, brez pomanjkanja, brez zlobe, tako malo podobni resničnim. Tu si je izbirala vsako soboto na lestvi tik pod stropom in se odločila šele, ko so že zapirali trgovino. Skrbno je zavila knjigo v papir in jo nesla varno kot zaklad skozi razsvetljene ulice daleč v temačno predmestje. Stanovala je v grobo ometani majhni hiši pri neki delavski družini. Spala je v kuhinji, na visoki, rdečkastorjavi postelji, ki se je gugala. Ko je zvečer legla, je napol leže brala pozno v noč, da jo je pričelo zebsti v prste in so jo skelele oči. Utrujena je končno odložila knjigo in pol v snu šla zapirat električno luč.

„Vera, nesi te knjige gospodični Mili,“ je položil poslovodja Veri v naročje kar skladanico knjig. Počasi je nesla Vera knjige na nasprotni konec lokala. Ker je bila obuta v močne, nerodne čevlje, ji je na izgajenih tleh drselo, da je komaj lovila ravnotežje. Nenadoma je skočil k deklici, ki ji je zdrsnilo, mlad gospod in jo ujel. Vera je začutila prijem krepke roke. Sama sebi se je v trdnih rokah zadržela kar brez moči.

„Smem pomagati?“ se je uslužno ponudil neznanec. Začudeno je pogledala v smejoči se obraz, kjer je nagajivo gorelo dvoje oči. Zmedeno je pustila, da ji je odvzel nekaj knjig in jih odnesel prodajalki. Obšlo jo je nekaj neznanega, vendar nekaj takega, o čemer je sanjala vse dolge večere nad knjigami v postelji. Da,

tak je bil obraz vseh tistih ljudi, o katerih je čitala. Vedno je upala, da bo tudi ona srečala njega. In morda bo doživela sedaj nekaj tiste sreče, tistega tujega, vzvišenega, o čemer je doslej le slutila. Morda se bo vrnil, morda ga bo videla, se mu zahvalila...

„Neumnost!“ je vsa nejevoljna vzkliknila in se ozrla, kot da bi se zbalala, da je kdo videl njene misli. Bilo je vse tiho, le police so nemo zrle na njo. Zašla je v skladišče med knjige.

Vsako jutro, ko se je oblačila za trgovino, je premišljala: „Morda pride danes v trgovino. Ali pa ga bom srečala na ulici. Saj ga bom takoj spoznala. Tistega smejočega obraza ne bom pozabila.“ In ko ga ni srečala na ulici, se je tolažila, da bo prišel v trgovino. Ves dan je zrla na vrata, ki so se mehko odpirala in zapirala. Opazovala je vse, ki so prihajali: dijaki so hodili po zvezke, dame po modne časopise, sladkobne romane, sentimentalne zgodbe; zopet gospodje v lepih suknjah po kriminalne romane „za razvedrilo“, kot so hiteli zatrjevati prodajalcu, da se odpočijejo pri njih od težkega čtiva. V resnici pa so se nad vrednimi knjigami dolgočasili in so jih brali brez razumevanja. Pri vsakem se je zdržila in postalo ji je čudno tesno. Tako ji je minil dan v pričakovanju. Ko je zvečer hitela po vlažnih pločnikih domov, je upala vsak hip: „Zdaj bo pristopil k meni in me bo spremil domov.“ Šele ko je vstopila v domačo vežo, je nehala pričakovati. Kmalu je legla v temi in z odprtimi očmi sanjari o njegovih vedrih očeh, ki zrejo v njo prav blizu.

Tako je mineval dan za dnevom. Tisti dogodek se je odmaknil. Bilo je vse že tako čudno daleč, a spomin je bil živ, vedno močnejši. V mislih so jo spremljale povsod tiste oči, z njimi se je pogovarjala, jim tožila smešno majhne bridkosti. Ni pa več upala, da bi se še kdaj srečala. Prav za prav si tega tudi ni več želela. Ustvarila si je sliko, ki ji je bila ljuba, in ni potrebovala nikogar.

Bil je deževen dan. Ljudje so prihajali vsi premočeni. Tla so bila umazana in mokra. Vera je zamišljeno slonela na mizi.

„Vera, daj, zavij gospodu tole!“

Mehanično je stegnila roko po knjigi in zgrabila z drugo papir. Brez misli je zavila knjigo. Ko je odprla predal, da bi segla po vrvico, je dvignila glavo in pogledala pred se. Pred njo je stal on, ves nestrpen, da bi mu zavila. Iskala mu je z mrzličnim hrepenenjem v oči, ki so jo gledale tuje, vsakdanje. Ni je poznal. Obšla jo je tesna grenkoba, kot da se je v njej zrušilo nekaj, kar je že dolgo gradila. Zazdelo se ji je, da je ona slika, ki jo je spremljala ves ta čas, izginila. Ostala je sama, morda še bolj sama kot poprej. Izgubljeno je tipala za vrvico, ki je ni mogla doseči. Končno jo je trdo zgrabila in zadrnila zavitek, da je vrvica prerezala papir. Ne da bi zavezala pentlje, je porinila zavoj po mizi in stekla v skladišče. Naslonila se je na polico in jokala.

„Vera, pojdi v trgovino in ne tiči vedno pri knjigah!“ je zaslišala osorni glas prodajalke v modrem predpasniku. Ostro je odjeknilo njeno povelje po skladišču. Morda je pozabila na svojo mladost, ko je bila le majhna prodajalka v črnem, obnošenem predpasniku.

NOVA OBLEKA

V hribih je zašumelo. Pihal je južni veter. Sneg je naglo kopnel in od streh je curljala voda. Sonce je bilo že visoko. — Kokoši, ki so skrbno brskale po kupu peska ob zidu, so se razbežale, ko je stopil k oknu poštar.

„Dober dan! Ste doma?“

„Bog ga daj! Seveda smo, le kar notri stopite!“ — je z veselim glasom odgovorila ženska, ki je sedela v sobi ob mizi ter krpala.

„Lepa hvala! Ne utegnem. Tu imate pismo, zdi se mi, da je od študenta.“

Postarna ženska je odprla majhno okno, iztegnila koščeno roko in vzela pismo. Na licu ji je igral nasmeh.

„Pa z Bogom!“ se je hitro poslovil mož, se obrnil in odšel. Žena je z nožem prerezala ovoj in smeje se dejala hčerki, ki je pravkar bila prišla v sobo: „Tončka, glej, Jožko nama piše! Na, beri ti, je predrobno pisanje za moje oči!“ Dekle je molče vzela papir. Začela je brati na glas:

Draga mama!

Vem, da se niste nadejali mojega pisma, a vendar se ne čudite, ker boste koj izvedeli, čemu Vam pišem. Pred nekaj dnevi mi je moj dosedanji gospodar odpovedal stanovanje, ker se bo preselil drugam. Seveda sem se jaz moral posloviti od njega. Ali ne bodite v skrbeh, sedaj že imam drugo in prav čedno stanovanje. Torej samo to sem Vam hotel naznaniti. In ob tej priložnosti Vas zopet prav lepo prosim za že obljubljeno — novo obleko. Nestrpnost že pričakujem velikonočnih počitnic in veselega snidenja.

Prisrčno pozdravljam Vas, draga mama, in Tončko

Vaš sin Jožko.

Počasi je brala Tončka in z drhtečim glasom je končala. Z začudenjem je pogledala mater, ki je nepremično strmela predse.

„No, saj sem zmeraj pravila, da si Jožko zna pomagati v vsaki stiski. Obleke pa je gotovo zelo potreben. Kajne, mama, da mu jo bova kupili za veliko noč?“ Mati je samo molče prikimala in Tončka je odšla zopet na delo.

Še dolgo je mati sedela ob mizi. Po glavi so ji rojile težke misli. Čudne slutnje so se je polastile. Ni mogla verjeti, da bi Jožko bil v resnici preskrbljen s stanovanjem. Saj ga je predobro poznala. Dobro je vedela, da bi fant rajši marsikaj pretrpel, kot da bi jo poprosil za kako pomoč. Skrival je obrisala solzo, ki ji je privrela v oko...

Jožkov dom je stal v hribih. Ze po naravi hribovci niso Bog vedi kako premožni. Zlasti pri Jožkovih se je to poznalo. Očeta je izgubil že v vojni. Doma so bili le trije: mati, sestra Tončka in Jožko. Mati ga je dala v šole, čeprav ni vedela, ga li bo mogla izšolati. Veliko bridkih ur je že prebila v skrbeh za sina. Tudi sedaj jo je zaskrbelo Jožkova prošnja, ker ni imela tlenarja. Dolgo je ugibala, kako bi prišla do njega, in končno je našla rešitev.

„Na Tratnikovec pojdem kopat vsak dan in v štirinajstih dneh bom zaslužila za novo obleko.“ — je popoldne dejala Tončki vsa vesela. Tončka je radostno in samozavestno pritrdila, ker je že sama bila v skrbeh, kako bo z novo obleko.

★

Jožko je bil silno potr. Zamišljen je taval po mestu. Blodil je po zakotnih ulicah, sree mu je močno utripalo. Žalostila ga je nesreča. Prvič v življenju

je bil primoran lagati materi. Oh, ko bi vedela, kako „udobno“ stanovanje ima njen Jožko! Ko bi vedela, da mu je neki kmet ob mestu zastonj odstopil svoj kozolec za stanovanje — prenočišče. Siliti se je moral, da tega ne bi v pismu izdal materi, in zato je tudi lagal. Ves zmeden je hodil na grič, kjer so rumenele trebentice, kjer je vstajala lepa pomlad. Ptički ga niso motili v žalostnih mislih, ni ga mamila prebujajoča se narava. Bil je zatopljen v svoje gorje in povsod mu je stala pred očmi mati — z objokanimi očmi. Koprnel je po domu. Prelepi dnevi so mu postajali v mestu vedno neznosnejši.

Enajsti dan je mineval, odkar je mati dobila pismo, odkar je hodila na delo. Že od zdavnaj ni bilo tako lepega dne. Sneg je bil že popolnoma skopnel. Nebo je bilo brez vsakega oblaka in skozi bukovje je vela pomladna sapa.

Na Tratnikovcu — tako so pravili z grmovjem obraslemu hribu — je bilo več kopačev, med njimi tudi Jožkova mati. Motike so se blestele v gorkem sončnem svitu. Zemlja je stokala pod težkimi udarci in ruša se je valila za rušo. — Jožkova mati je kopala hitreje od drugih. Na zgubanem čelu so se ji nabirale kaplje potu, polagoma so polzele po licu in enakomerno padale na razpokano prst.

„Kako vesel bo Jožko nove obleke; ob praznikih se bo lahko postavil pri cerkvi, češ, le glejte me — sedmošolca!“ je s ponosom mislila mati. In njeno srce je zahrepenelo po sinu. Še krepkeje je stisnila ročaj, še močneje zavihтела motiko. „Brrrink!“ je udarila motika ob kamen, se bliskovito spodrsnila in zadela mater v nogo. „Jezus, Marija!“ je kriknila, se zgrudila na rjavo ilovico, a dolg črn curek krvi je brizgnil v zrak. Žila je bila presečana.

Nezavestno so jo prinesli domov. Kri se ji še dolgo ni ustavila. Pozno se je zavedela in šepetaje, skoraj neslišno vzdihnila: „Ubogi Jožko!“ — Zunaj je sanjala svetla noč. Lisjak je bavkal v globeli...

Bila je velika sreda. Jožko se je vračal domov za praznike. Naglo je stopal in skrbelo ga je, kako bi materi odkril svoje stanje, da je ne bi razžalostil za praznike. Obleko je imel zaprašeno, ves razgret je bil v lice, ko se je približal domu.

Stopil je v sobo. Z b'strimi očmi je pogledal naokrog in se zdrznil, ko je opazil mater na postelji. S plahim korakom se ji je približal in s tresočimi se rokami objel njeno blede glavo, a iz njegovih mladih prsi je pretresljivo kriknilo: „Mama, ali je mogoče?“ In mati ga je prijela s koščenicami rokami za potno glavo, pritisnila na drhteče ustnice šepetaje: „Moj Jožko, ti moj Jožko!“ Obu sta jokala, obema se je krčilo srce...

Velika noč se je bližala, vse jo je veselo pričakovalo, le v Jožkovi in Tončkini duši je vladala neskončna bolešt. Mati je vidno pešala. Ranocelnik — ki so ga bili poklicali — je skomizgnil z rameni in skrivaj pošepetal Jožku na uho: „Bodite vedno pripravljeni, ker kri je zastrupljena!“ Mati je končno čisto oslabela in na veliki petek je — izdihnila. Jožkova nesreča ji je ostala neznana.

Mirno je ležala na mrtvaškem odru med dehtečimi rožami. Dolge voščenske so brlele ob njej. Na bledem licu ji je igral nasmeh. Ob odru je sedel Jožko in se ni ganil nikamor. Tončka ga je komaj prisilila, da si je šel kupit novo obleko. Potem pa je zopet sedel pri ljubljeni mamicí...

Prelep dan je bil. Nebo je bilo jasno. V dolini je šumel potoček; svetli žarki so se kopali v mrzli vodi. Pri cerkvi je veselo pritrkovalo. Preko širnih poljan, čez

globeli in lesove je plaval praznični glas zvonov. Bila je velika noč. Okrog cerkve se je vila procesija, pevci so prepevali: „Aleluja, aleluja! Kristus je vstal, aleluja!“ Tisočeri obrazi so žareli, v tisočernih srcih je vriskalo veselje. In zvonovi so prepevali velikonočno pesem...

Jožko in Tončka sta stala po procesiji ob novem grobu. V meji je žvižgal kos in zrak je bil poln dehtečega vonja pomladi. Tončka si je brisala solzne oči, Jožko je nepremično strmel v ilovnato gomilo. Kakor ulita je bila na njem črna — nova obleka...

PETER TRPIN:

VTISI IZ BEOGRADA

V božičnih počitnicah me je doletela čast, da smem biti gost Nj. Vel. kralja Petra II. v družbi dveh sošolcev. Jutranji brzovlak nas je pod vodstvom gospoda profesorja odpeljal naravnost v našo prestolnico, kamor smo prispeli pozno zvečer. Tu so nas pričakovali tovariši, dijaki beograjskih srednjih šol. Po prisrčni dobrodošlici so nas povabili v čakalnico ter nas poleg drugega obdarovali še z novo sukno. Nato so nam dodelili stanovanje za ves čas bivanja. Mene sta dva dijaka istih let odvedla na svoj dom; kjer so me tudi njihovi domači zelo gostoljubno sprejeli. Naslednjega dne zjutraj smo se zbrali v Šoli kralja Aleksandra I. Odtod smo se v družbi ostalih gostov odpeljali z dvema avtobusoma v veliko tovarno papirja in lepenke. Lastnik tovarne nam je osebno razkazal moderno urejeni obrat in nam opisal začetek in razvoj tovarne. Po končanem ogledu smo bili ob zvokih godbe pogoščeni. Ostali čas dopoldneva je bil namenjen za ogled mesta. Med drugim smo si ogledali stari dvor srbskih kraljev, ki je sedaj preurejen v gozdarski in lovski muzej. Posetili smo kino, kjer so nam predvajali nekaj kulturnih filmov. V popoldanskih urah smo posetili sokolsko akademijo. Na sporedu, ki je bil zelo pester, so nastopili oddelki posameznih sokolskih edinic. S to prireditvijo je bil končan spored prvega dne.

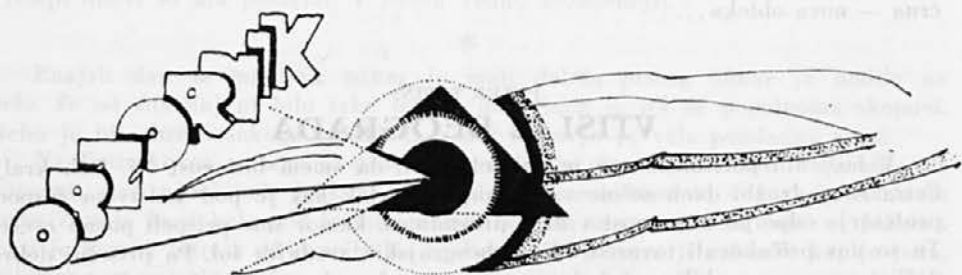
V jutranjih urah naslednjega dne smo se zbrali v Šoli kralja Petra I., odkoder smo krenili z udobnimi avtobusi na poset v tovarno čokolade Šonda. Po ogledu ki je trajal skoro eno uro, nas je vodstvo tovarne presenetilo z lepim darilom. Iz te tovarne nas je pot vodila v glavne prostore Rdečega križa, kjer so nam razkazali podzemsko zavetišče zoper pline. Popoldanski spored se je pričel s svečano predstavo „Devojačka kletva“. Po končani predstavi smo imeli priliko opazovati bogato razsvetljava prestolnice in nje živahno vrvenje.

Tretjega dne, ki je bil najbogatejši in najveličastnejši glede doživljajev, smo se zjutraj zopet sešli ter po udobni vožnji krenili v Zemun na letališče. Tu nam je predsednik Aero-kluba prijazno razkazal vse hangarje in posamezne avione. Nad letališče so se dvignila tri letala in priče smo bili drznemu skoku iz letala s padalom. Na izrecno željo Nj. Vel. kralja je bilo dovoljeno posamezniku iz vsake banovine, katerega je določil žreb, povzpeti se v zračne višave. Medtem nam je bila prirejena svečana zakuska. Prejeli smo tudi v dar poučno knjigo o našem letalstvu in znak. Z letališča smo se odpeljali na Dedinje ogledat si najlepšo šolsko zgradbo v državi, Šolo kralja Aleksandra I. Zedinitelja. Nato je bilo skupno kosilo v Avto-klubu, kjer nas je pozdravil zastopnik Nj. Vel. kralja.

Najsvečanejše trenutke smo doživeli na dvoru na dan proslave materinskega dne. V razkošni dvorani smo pričakovali Nj. Vel. kraljico in kralja. S ponosom smo zrli na našega mladega kralja in Njegove vzvišene brate. Prirejena je bila

božična igra, kateri so sledile razne deklamacije. Nj. Vel. kraljica se je živahno zanimala za nas in se z nami prijazno razgovarjala. V živahnem razgovoru je bil poset na dvoru končan. Ob lepih doživljajih je čas hitro, prehitro potekel.

Srečen sem, da sem doživel te prelepe dni, ki mi bodo ostali za vedno v trajnem spominu.

NOVE KNJIGE

Niko Kuret: Jurij Kózjak. Narodna igra v dveh delih in desetih slikah. 1956. Izdala in založila Založba ljudskih iger. Komisijska zaloga pri Jugoslovanski knjigarni v Ljubljani. Str. 75. — Niko Kuret, ki je dal našemu ljudskemu igranju novo smer, skrbi tudi za primeren reportoar. V 18. zvezku svojih Ljudskih iger prinaša originalno dramatisirano prvo Jurčičevo povest. Da se je odločil za to dramatisirano povest, je dal povod 800 letni jubilej stiškega samostana, ki so ga slovesno obhajali obenem z velikim spominskim dnevom na evharistični kongres. Tedaj so na prostem v Stični tudi prvič igrali to igro. Kuretova dramatisirana povest se povsem loči od tradicionalnih, ki jih je začel Govekar in so šli potem za njim še drugi. Kuret je pač porabil motiv Jurčičeve povesti, a vse dejanje po svoje prelil v svoj jezik, uvedel nove osebe in motive ter vse svojstveno poantiral, kar pride zlasti do izraza v interpretacijah igrskega vodje, ki posamezne slike uvaja in jih zaključuje obenem z zborom, ki pojoč zajame vse smisel prizora in ubranost, ki jo je vzbudil. — Igra je prirejena tako, da jo lahko igrajo na prostem in v dvorani, a lotiti se je morejo pač le izvežbani igralci, da

dosežejo oni uspeh in vtis, kakršnega novo igranje pričakuje.

F. S. Finžgar: Nova zapoved. Igra v dveh dejanjih. 1956. Str. 27. — V isti založbi in iz iste tiskarne — Tiskovnega društva v Kranju — je v 19. zvezku Ljudskih iger izšla ta nova Finžgarjeva drama, ki nima z novimi teaterskimi težnjami nič skupnega, temveč v stari, preizkušeni klasični formi v klenem jeziku in z vso polnostjo dogajanja podaja bridko igro naših dni, ob kateri naj bi spoznali novo zapoved ljubezni do bližnjega v dejanju in resnici in se posvetili karitativnemu delu v Vincencijevih konferencah. Prvo dejanje se odigrava na vrtu meščanske družine trgovca Lovra, ki je član Vincencijeve konference; njegova hči je promovirala in doma bi ji napravili radi posebno veselje. Vse darove odkloni in si izgovori hišico na vrtu, s katero bi lahko po svoje razpolagala, to se pravi, da bi poskrbela za bedno družino, ki je brez strehe. — V drugem dejanju smo v Bukovem logu sredi barak med ponižanimi in razžaljenimi, med bosjaki naših dni, ki jih je avtor tako živo orisal, da jih lahko prepoznaš na ulici, ko jih srečaš. V tej družbi sta tudi brezposelni čevljar Nande in njegova žena, ki sta ostala skozi in skozi poštena, a šta v

skrajnem obupu, da porabi mož ugoden trenutek, ko je sam, da bi si ob pogledu na stradajoče otroke s krvavečim srcem končal življenje. Tedaj pride mlada doktorica Minka, trgovčeva hči, s svojo ponudbo in osreči bedno, a pošteno družino. Priložnostna je ta igra, a to nič ne moti. Finžgar je v njej pokazal, da je še vedno mojster.

Carlo Goldoni: Zdraha na vasi. Ljudska komedija v treh dejanjih. Po laškem izzvirniku („Le baruffe chiozzotte“, 1761) prevedel in za slovenske odre priredil Niko Kuret. 1957. Tisk Zadružne tiskarne v Ljubljani. Založba ista kot pri zgorajjih. Ljudske igre 20. zvezek. Str. 100. — Ustvarjajoč novo ljudsko igro, Kuret ne podcenjuje starega. To je v svoji zbirki že doslej pokazal, a s prireditvijo Goldonijeve slavite komedije je zopet poudaril svoje spoštovanje pred dramatskimi vrednotami preteklih dob. Carlo Goldoni (1707 — 1775) pomeni v zgodovini dramatike eno največjih osebnosti. Koreninil je v bogati tradiciji italijanske commedie dell'arte, ki so jo izurjeni komedijantje ob stalnih tipih, ki jih je poznala že antika, improvizirali, sproti spreminjajoč fabulo in z njo situacijo. Kakor Moliere, ki je ob laških komedijantih mnogo pridobil, je tudi Goldoni postavil nasproti igri zaradi igre, burki zaradi smeha in konvencionalnosti stalnih figur — prave značaje, sicer tipizirane, a vendar tenkočutno individualno risane, tako da predstavlja rešitev propadajočega improviziranega teatra v okrilje pisane karakterne komedije, čeprav še brez izrazitejših socialno-satiričnih tendenc. — Goldonijeva produkcija je bila neizmerno bogata, a ohranile so se samo komedije, izmed katerih je ena najznačilnejših „Le baruffe chiozzotte“. Dejanje te komedije je, ne, saj se ne da pripovedovati, videti ga je treba — prepir med ženskami v ribiški vasi za prazen nič, a vendar mora poseči vmes sodna oblast starih časov, ki vse lepo poravnava, ko združi razne pare in je tako vsaj do nadaljnega konec zdrahe. — Ku-

ret je prenesel dejanje iz beneške Chiozze v slovenske Barkovlje in Trst, skušal — ne vedno posrečeno — zadeti obmorski kraški dialekt ter zamenjal beneške šege in običaje z onimi iz tržaške okolice, kar da prireditvi nadih domačnosti. Da bi se pa ta izrazito krajevna ribiška igra udomačila tu pri nas, ki smo daleč od morja in posebnosti obmorskega človeka, dvomim.

POMENKI

Stupoški. „Novo obleko“ sem nekoliko pogladil in pride na vrsto, če bo prostor, že v tej številki.

Slavko Kastilski. Vse tri pesmi, ki ste jih zajeli iz težke sedanosti, kažejo veliko emocijo, a oblikovno šepajo na vseh koncih in krajih. Dajte, sprijaznite se najprej z vklesanostjo starih form, potem eksperimentirajte s takimi „svobodnimi“ verzi!

Y. Tudi izmed teh ne bom mogel nobene priobčiti, ker kljub pristnemu čustvovanju še ne pojo tako, kakor bi rad. Kaj bi zameril, le še se oglasite, čeprav sem nemara prestrog, a to samo radi tega, ker bi rad, da bi mladi Mentorjevi sotrudniki res pozneje kaj pomenili.

I. H. Hvala, priobčim.

Š. J. Vaš prvi poskus me je prijetno presenetil. Ena pride najbrž že v to številko, druge, ki jih bo treba malo še opiliti, pozneje. Upam, da se boste poslej večkrat oglasili, ker Vaši verzi mnogo obetajo!

MA. Čudno se mi je zdelo, da ste utihnil. No, zadnja pošiljka me je spravila spet v dobro voljo in mi potrdila, da se v Vas nisem motil. Vse bom priobčil — mislim, da v nemalo veselje vseh Vaših sijajnih junakov! Glede one pesmi bi pa le rad prej še ugotovil — doslej še nisem utegnil — ni li bila že kdaj kje priobčena. Če veste njen historijat, pa jo uporabite za „znansiveno“ razpravo v Nacetovem žanru!

Drugim: Radi pomanjkanja prostora je mnogo odgovorov izostalo. — Prihodnjč!

ZANKE IN UGANKE

BESEDNA UGANKA.

(J. Lgc.)

A a a a a a a a a a a a a a a a D
a a a a a a a a a b b b b
b č č d e e e e e e e e e e
e e e e e e e e e e e f h
i i i i i i i i i i i i i i i
i i i j j j j j j j j j j i j
k k k k k k k k k k l l l l
l l l l l l l m m m m m m
m n n n n n n n n n n n n n
n n n n n o o o o o o o o o
o o o p p r r r r r r r r s
s s s s s š t t t t t t t t
C t t t t u u v v v v v v z ž B

Besede v tej uganki pomenijo: 1. Sadje, obraz. — 2. Rojstni kraj znanega misijonarja, župnija na Gorenjskem. — 3. Mesto v Sveti deželi, mesto v Bosni. — 4. Sadje, sedež električne centrale. — 5. Uči v šoli, vzdih. — 6. Žensko ime, velikonočni pozdrav. — 7. Del češčenja božjega, ime meseca. — 8. Slov. pisatelj, žensko ime. — 9. Drugo ime za travnik, pregreha. — 10. Obmejni trg, ime očaka. — 11. Dvoje moških imen. — 12. Domača ptica, Kristusov prijatelj. — 13. Davidov prijatelj, strup.

Črke v prekotnicah od A — B in od C — D povedo znan Kristusov izrek. Vsaka beseda ima po sedem črk. Končna črka prve besede je obenem začetna črka druge besede.

Rešitev zank in ugank

1. **Križanka:** Vodoravno: 1. Ema, 5. čut, 7. kovač, 8. Sedan, 14. dota, 15. journal, 16. lira, 19. trapez, 20. apetit, 21. Fran Erjavec, 24. mozaik, 26. že, 26'. Meka, 29. spor, 30. petelin, 31. Irma, 34. naval, 35. tekma, 36. gad, 37. Ita, Navpično: 2. mrož, 4. Ural, 5. zamorec, 6. Jerala, 9. Ida, 10. start, 11. Fran Erjavec, 12. kinin, 15. dan, 17. sportaš, 18. Palermo, 22. golob, 23. akord, 25. kletar, 26. Žmitek, 27. USA, 28. sad, 32. Bata, 35. umit.

2. **Signatura.** Cankar: Moje življenje. — mesto arabskih številčk jemlji črke v navadnem redu, mesto rimskih pa v obratnem!

Rešitev so poslali — a povsem pravilno nihče: Franc, Kosmač, četrtošolec, Janko Kešar, Anton Wagner, tretješolca, Alojzij Grosse, Alojzij Vovk, drugošolca, vsi v Marijanišču, Ljubljana; Mirko Gabrijel, Bogdan Berce, četrtošolca, Dušan Pleničar, šestošolec, vsi v Št. Vidu nad Ljubljano; Srečko Lesjak, Viljem Justin, Vanja Gradnik, Alojzij Kastelic, Jože Čerin, Aleks. Weiss, Alojzij Goljuf, gimnazijci, Rakovnik, Ljubljana in Stanko Kapš, Potake pri Semiču.

Žrebanje je odpadlo, ker ni nihče obeh popolnoma pravilno rešil.

Nagrada za prihodnje žrebanje: Fr. Weisser, Najmlajši poročevalec. Mladinski potopisni roman, Novost, ki izide za Veliko noč v mladinski zbirki Jugoslovanske knjigarne.

V Jugoslovanski knjigarni si naročite sledeče knjižne zbirke:

Leposlovno knjižnico
Ljudsko knjižnico
Zbirko domačih pisateljev
Zbirko mladinskih spisov
Kosmos

za malenkostne mesečne obroke. Zahtevajte naš Vestnik, ki ga pošljemo brezplačno z natančnimi podatki.

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA V LJUBLJANI

Diafilmmax Skioptični aparat za društva in šole! Velikanski odjem v drugih državah. — Nastala je nova industrija!
Za katehete! Verski pouk s projekcijo! — Teža aparata 2.300 gr. Velikost 30x14x25 cm. Za vsako elektr. napetost! Diapozitivi na filmu! 60 diapozitivov tehta nekaj gramov! Ogromna izbira kulturnih serij, Okoli 500 katoliških verskih serij! Najcenejša projekcija. Do 4 m široke slike! Cena D 1.750.- — Cenik zastoj!
Drogerija Gregorič **Ljubljana, Prešernova 5**

DIJAKI!

Obiskujte Ljudsko knjižnico v Ljubljani, Miklošičeva c. 7/l., ki Vam nudi bogato izbiro knjig za nizko izposojevalnino.

NOVA ZALOŽBA LJUBLJANA

Kongresni trg št. 19.

ŠOLSKE POTREBŠČINE za vse šole, učila, zvezki, barve, risalno in tehnično orodje, nalivna peresa,

KNJIGE: šolske, leposlovne in znanstvene. Tuja literatura v vseh jezikih. Cankarjevi in Finžgarjevi zbrani spisi.

OPOZORILO! Na polovico prvotne cene in še več so znižane pomožne knjige za dijake, tako: Kelemina, Literarna veda; Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih; razni prevodi iz klasičnega slovstva i. t. d.

LJUDSKA POSJOJILNICA V LJUBLJANI

r. z. z neom. z., Ljubljana, Miklošičeva cesta 6, v lastni palači.
obrestuje hranilne vloge najugodneje.

NOVE VLOGE vsak čas razpoložljive obrestuje po 4%, proti odpovedi 5%,

? ALI POZNATE SLOVENSKO ZAVAROVALSTVO ?

Zadnja desetletja prejšnjega stoletja so v slovenski gospodarski zgodovini zelo važna. V konsumnih društvih in blagovnih ter kreditnih zadrugah je našel slovenski človek rešitev iz spon tujih kapitalistov in se osamosvojil.

V enem dolgo časa ni mogel stopiti na lastne noge — v zavarovalstvu. Naši ljudje so bili v tej važni gospodarski panogi često prepuščeni na milo voljo tujcev, ki so iz nesreče našega človeka kovali zlate kapitale.

Pa je šinila tudi tu rešitev v letu 1900 z ustanovitvijo samostojne slovenske zavarovalnice

Vzajemne zavarovalnice v Ljubljani

Tekom 35 let se je Vzajemna zavarovalnica v Ljubljani iz skromnih početkov razvila v mogočno gospodarsko podjetje, ki ima v elementarnem oddelku 21 milijonov, v življenjskem pa 29 milijonov kritnih sredstev. Letni premijski donos znaša v elementarnem oddelku približno 10 milijonov, v življenjskem pa nekaj nad 5 in pol milijona.

Za enkrat vodi Vzajemna zavarovalnica naslednje panoge:

- a) **ELEMENTARNI ODDELEK.** požarno zavarovanje, steklo, jamstvo, kasko, nezgode vlom in zvonove.
- b) **ŽIVLJENJSKI ODDELEK.** življenjsko in rentno zavarovanje v vseh kombinacijah, dalje v posebnem oddelku
- c) **KARITAS.** posmrtninsko zavarovanje.

Slovenski izobraženec mora poznati zgodovino in pomen slovenskih gospodarskih institucij, da ve prav svetovati in prav tolmačiti vsakemu slovenskemu gospodarju, ki se z zaupanjem obrne nanj za nasvet.